

SANAČNÍ ŘEŠENÍ INSOLVENCE PODNIKATELŮ

KRISTYNA CHALUPECKA

Department of the financial law and national economics, Faculty of law,
Masaryk university, Brno, Czech Republic

Abstract in original language

Rehabilitace úpadku dle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů mohou být rozlišovány taktéž dle jejich konečného dopadu na dlužníka, přičemž nová právní úprava klade mnohem více důrazu na záchranu dlužníka před tradičním řešením insolvence, konkursem. Nový insolvenční zákon předpokládá odlišná sanační řešení úpadku pro podnikatele a pro nepodnikatele, kde je hlavní ideou úpadku podnikatelů zachování běhu jejich podniku, které povede k vyššímu budoucímu uspokojení dlužníkových věřitelů. Před prohlášením úpadků může dlužník požívat za určitých podmínek ochrany prostřednictvím moratoria a poté, co je prohlášena dlužníková insolvence, případně hrozící insolvence, chod dlužníkovu podniku může být zachován formou reorganizace. Hlavním cílem tohoto článku je rozbor a analýza těchto dvou sanačních způsobů insolvence, zejména s důrazem na jejich ekonomické aspekty a dopady na dlužníka a jeho věřitele.

Key words in original language

Insolvence; insolvenční řízení; dlužník; věřitel; insolvenční soud; insolvenční správce; řešení úpadku; reorganizace; moratorium.

Abstract

The resolutions presumed by the the Act No. 182/2006 Coll., on insolvency and its resolution, as amended (the Insolvency Act), could be also distinguished according to their final impact to the debtor where the new insolvency law put more emphasis on rehabilitating resolutions. The main idea of the insolvency rehabilitation for the entrepreneurs is to preserve run of the business to increase the future satisfaction of the creditors. In general before the declaration of the insolvency the debtor could use the protection shield of the moratorium against the creditors and after the insolvency or the threatening insolvency is declared the debtor's business run could be saved by the reorganization. The main goal of the article is to describe and to analyze the main ways how to rehabilitate the insolvent entrepreneur with highlighting the economic aspects and, possible impacts on the debtor and his creditors.

Key words

Insolvency; insolvency proceedings; debtor; creditor; insolvency court; insolvency administrator; insolvency resolution; reorganization; moratorium.

1. ÚVOD DO INSOLVENČNÍHO PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tzv. insolvenční zákon (dále jen "IZ") přinesl do českého úpadkového práva poměrně rozsáhlé změny, a to nejen z hlediska formy úpadkového řízení a jeho vedení, ale také zejména z hlediska forem řešení úpadkové situace dlužníka. Zejména posílení vlivu sanačních řešení úpadku může mít pozitivní vliv na hospodářskou situaci v České republice, ačkoliv ze stávajících statistik jasně vyplývá, že převažuje zájem o sanační řešení nepodnikatelů ve formě oddlužení. A právě vzhledem k nižším počtům řešení úpadku podnikatelů rehabilitační formou jsem se rozhodla zaměřit ve svém příspěvku zejména na tuto problematiku.

2. MORATORIUM

Přestože IZ nejmenuje moratorium mezi obecnými způsoby řešení úpadku, primárním účelem moratoria je rehabilitace podnikatele, a to formou ochrany dlužníka po dobu navrhnoutou dlužníkem, odsouhlasenou insolvenčním soudem v intencích pravidel IZ.

Moratorium je forma pomocného řešení úpadku, případně hrozícího úpadku čistě rehabilitační, jeho účelem není uspokojování věřitelů, nýbrž ochrana dlužníka před ataky věřitelů, které by mohly znamenat definitivní pád dlužníka.

Zajímavý je postřeh Richtera, který má za to, že už zahájením samotného insolvenčního řízení se otvírá tzv. zákonné moratorium, tedy ochrana dlužníka pomocí účinků zahájení insolvenčního řízení.¹ Účinky zákonného a soudního moratoria z hlediska ochrany jsou vesměs totožné, podstatné je však to, že během soudního moratoria nelze vydat rozhodnutí o úpadku dlužníka.

Soudní moratorium lze vyhlásit jen na návrh dlužníka, který musí být podán ve lhůtě 7 dní od podání dlužnického insolvenčního návrhu, a ve lhůtě 15 dní od doručení věřitelského insolvenčního návrhu.

Největší překážkou vyhlášení moratoria je písemný souhlas většiny věřitelů dlužníka. Za věřitele jsou počítáni však pouze ti věřitelé, které uvede dlužník ve svém seznamu závazků, který je mj. povinen k návrhu na moratorium přiložit. Pokud by tedy chtěl dlužník mermomocí dosáhnout vyhlášení moratoria a obejít povinnost souhlasu většiny, může pod sankcí budoucího předčasného zániku moratoria seznamy upravit.

¹ Dále srovnej: RICHTER, T., Insolvenční právo, 1. Vydání, Praha: Wolter Kluwers 2008, s. 211

Ačkoliv nelze opomíjet argument, že i vyhlášením moratoria, a to zejména jeho vyhlášením před zahájením insolvenčního řízení, dlužník demonstruje svoje finanční problémy, může být tímto krokem získán poměrně cenný čas, a to buďto k odvrácení úpadku, nebo k přípravě na možné restrukturalizační řešení neodvratitelného úpadku.

I zřejmě z těchto důvodů IZ zavádí možnost vyhlášení moratoria ještě před zahájením insolvenčního řízení, které je regulováno obdobně jako moratorium po zahájení řízení.

3. REORGANIZACE

3.1 PODMÍNKY REORGANIZACE

Předtím, než se v této kapitole pokusím nastínit proces tohoto sanačního řešení úpadku, bylo by nadmíru vhodné rozebrat samotný účel a smysl reorganizace. V zásadě lze tvrdit, že reorganizací lze řešit nejen úpadek, ale taktéž hrozící úpadek podnikatele. Vzhledem k tomu, že se reorganizace primárně dotýká provozu dlužníkovy podniku, je užití reorganizace jako řešení úpadku u jiných subjektů nepřipustné. IZ však stanovuje výjimky z přípustnosti reorganizace taktéž pro některé podnikatelské subjekty.²

Reorganizací rozumíme zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů.³

K této legální definici je však možné mít určité výhrady. Předně, jedním ze vztyčných bodů reorganizace je v okamžiku účinnosti reorganizačního plánu "zánik práv všech věřitelů vůči dlužníkovi, kdy se za věřitele dlužníka považují osoby uvedené v reorganizačním plánu za podmínek v něm stanovených, včetně rozsahu jejich práv." V tomto bodě lze tedy souhlasit s názorem Kozáka,⁴ který přirovnává reorganizační plán z hlediska charakteru za privativní novaci dle § 570 ObčZ. Toto nahrazení starých závazků novými závazkovými vztahy je řešením z hlediska IZ ojedinělým, neboť jak pro konkurs, tak pro sanaci nepodnikatelů ve formě oddlužení v zásadě platí, že závazky věřitelů nezanikají. U konkursu právnické osoby bez

² Dle ust. § 316 není reorganizace přípustná, je-li dlužníkem právnická osoba v likvidaci, obchodník s cennými papíry nebo osoba oprávněná k obchodování na komoditní burze podle zvláštního právního předpisu.

³ § 316 odst. 1 IZ

⁴ KOZÁK, J., BUDÍN, P., DAMAN, A., et al. Insolvenční zákon a předpisy související : nařízení Rady

právního nástupce vede zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení, nebo zrušení konkursu při zcela nedostačujícím majetku dlužníka, v zásadě k zániku dlužníka a neuspokojené pohledávky věřitelů, případně jejich části, zanikají až spolu s dlužníkem.⁵ Oddlužení je naopak spojeno s možným osvobozením dlužníka od placení zbývajících částí závazků v případě, že dojde k řádnému a včasnému splnění povinností podle schváleného způsobu oddlužení. Rozhodnutí o osvobození od placení zbývajících částí pohledávek vydává insolvenční soud a činí tak výhradně na návrh dlužníka. V případě následného dobrovolného splnění dlužníkem se ovšem nedá mluvit o bezdůvodném obohacení, neboť lze mít za to, že pohledávka přetrvává ve formě naturální obligace.

Vzhledem k tomu, že by výše nastíněná novace pohledávek všech věřitelů dlužníka mohla svádět k tomu, že reorganizace může určitým způsobem poškozovat zájmy dlužníkůvých věřitelů. Tato myšlenka samozřejmě odporuje jak základním zásadám insolvenčního řízení, kdy insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárneho a co nejvyššího uspokojení věřitelů a taktéž nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce, nestanoví-li IZ jinak⁶, tak celé koncepci vedení reorganizace.

3.2 POVOLENÍ REORGANIZACE

Dle stávající právní úpravy můžeme rozlišovat dvě základní formy reorganizace, a to reorganizaci standardní a reorganizaci vedenou ve zkrácené formě.

Základními kritérii pro standardní reorganizaci je splnění dvou kritérií, a to kritéria obrátového a kritéria počtu zaměstnanců, přičemž postačí jen naplnění jednoho z nich. Dlužník tedy může žádat o standardní reorganizaci, pokud celkový obrát dlužníka podle zvláštního právního předpisu za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu dosáhl alespoň částku 100.000.000 Kč, nebo zaměstnává-li dlužník nejméně 100 zaměstnanců v pracovním poměru.⁷ Při této formě reorganizace je sestavován reorganizační plán až po povolení reorganizace insolvenčním soudem, a to v poměrně benevolentní lhůtě, která může být prodloužena až na 240 dní od rozhodnutí o povolení reorganizace.⁸

⁵ § 311 IZ

⁶ § 5 písm. a) a c) IZ

⁷ § 316 odst. 4 IZ

⁸ § 339 odst. 1) IZ

Vzhledem k tomu, že by bylo neúčelné zcela vyloučit možnost záchrany podnikatelů, kteří nesplňují výše uvedená kritéria standardní reorganizace, IZ nabízí možnost tzv. zkrácené formy reorganizace.⁹ Tento postup nastíněný v § 316 odst. 5 otvírá možnost reorganizace i pro drobnější podnikatele, ovšem za předpokladu, že dlužník společně s insolvenčním návrhem nebo nejpozději do 15 dnů po rozhodnutí o úpadku předložil insolvenčnímu soudu reorganizační plán přijatý alespoň polovinou všech zajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek a alespoň polovinou všech nezajištěných věřitelů počítanou podle výše pohledávek. Podle tohoto je dlužník povinen zajistit a předložit soudu

- a) vypracování reorganizačního plánu,
- b) souhlas alespoň poloviny zajištěných věřitelů,
- c) souhlas alespoň poloviny nezajištěných věřitelů,

a to ve lhůtě 15 dní po rozhodnutí o úpadku. Vzhledem k výše zmíněné standardní reorganizaci je jasné, že se zde otvírá propast mezi podmínkami jednotlivých podnikatelů snažících se o záchranu svého podnikání. Ač se může jednat o vcelku radikální názor, že toto ustanovení IZ nepřímou kontruje jedné ze zásad insolvenčního řízení, které podle IZ musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. Nadto statistika hovoří vcelku jasně, do poloviny roku 2010 došlo od účinnosti zákona ke schválení pouhých dvou desítek reorganizačních plánů, s tím, že pouze jediná dlužník nesplňoval podmínky pro standardní reorganizaci a byl schopen naplnit kritérium zkrácené reorganizace.

O povolení reorganizace na návrh dlužníka nebo přihlášeného věřitele následně rozhoduje insolvenční soud, a to zejména s ohledem na splnění obsahových náležitostí návrhu a na dobrou víru navrhovatele, že jsou nebo budou splněny všechny podmínky pro schválení reorganizačního plánu. O návrhu přihlášeného je nadto povinná hlasovat schůze věřitelů, která tak učiní po zprávě insolvenčního správce o hospodářské situaci dlužníka.

Pokud není insolvenční soud povinen návrh odmítnout, zamítnout, případně vzít na vědomí jeho zpětvzetí, rozhodne o povolení reorganizace.

3.3 REORGANIZAČNÍ PLÁN A JEHO PLNĚNÍ

⁹ S tímto pojmem operuje zejména publikace KOZÁK, J., BUDÍN, P., PACHL, L. Insolvenční právo aneb osobní bankroty začínají. Brno : Rašínova vysoká škola, 2008. s. 155

Přestože definice reorganizace hovoří o tom, že reorganizační plán schvaluje insolvenční soud, jsou to a priori věřitelé, kterým nechává IZ možnost hlasování o přijetí reorganizačního plánu. Pro účely hlasování jsou věřitelé děleni do jednotlivých skupin a to tak, aby v každé skupině byli věřitelé se zásadně shodným právním postavením a se zásadně shodnými hospodářskými zájmy, tedy podle principu *pari passu*.¹⁰ V souladu s tím tvoří skupiny věřitelů

- a) každý zajištěný věřitel zvlášť,
- b) nezajištění věřitelé,
- c) věřitelé, jejichž pohledávky nejsou reorganizačním plánem dotčeny, tedy nemění se jejich výše, splatnost ani další vlastnosti a práva s ní spojená,
- d) společníci a členové dlužníka, pokud není dlužník v úpadku pro předlužení.

Zcela bych se ztotožnila s výkladem Richtera,¹¹ který dovozuje, že věřitelé s pohledávkou za majetkovou podstatou a věřitelé s pohledávkou postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou hlasovat nebudou, ač se reorganizačního plánu účastní. Jedním z pěti kumulativních podmínek schválení reorganizačního plánu soudem je totiž povinnost dlužníka uhradit pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené ihned poté, co se reorganizační plán stane účinným, ledaže bylo mezi dlužníkem a příslušným věřitelem dohodnuto jinak.¹²

Je potřeba mít stále na paměti, že základním pravidlem všech sanačních řešení v rámci insolvenčního řízení je dosažení vyššího uspokojení věřitelů, než jakého by se jim dostalo při řešení úpadku konkursem. Toto pravidlo mohou věřitelé prolomit pouze svým souhlasem s tím, že budou uspokojeni v menším rozsahu.

Z hlediska IZ lze reorganizaci provést zejména prostřednictvím těchto opatření, a to:

- a) Restrukturalizací pohledávek věřitelů, spočívající v prominutí části dluhů dlužníka včetně jejich příslušenství nebo v odkladu jejich splatnosti,

¹⁰ Princip *pari passu* může být vykládán jako "bez preferencí." In: GARNER, B. a kol., *Black's Law Dictionary*, 9. Vydání, St. Paul: Thompson Reuters, 2009, s. 306

¹¹ RICHTER, T., *Insolvenční právo*, 1. Vydání, Praha: Wolter Kluwers 2008, s. 402

¹² § 348 odst. 1) písm. e)

- b) prodejem celé majetkové podstaty nebo její části anebo prodejem dlužníkovy podniku,
- c) vydáním části dlužnických aktiv věřitelům nebo převodem těchto aktiv na nově založenou právnickou osobu, ve které mají věřitelé majetkovou účast,
- d) fúzí dlužníka - právnické osoby s jinou osobou nebo převodem jeho jmění na společníka se zachováním nebo změnou práv třetích osob, připouštějí-li to právní předpisy o hospodářské soutěži,
- e) vydáním akcií nebo jiných cenných papírů dlužníkem nebo novou právnickou osobou podle písmene c) nebo d),
- f) zajištěním financování provozu dlužníkovy podniku nebo jeho části,
- g) změnou zakladatelského dokumentu nebo stanov anebo jiných dokumentů upravujících vnitřní poměry dlužníka.¹³

Kromě reorganizačního plánu je předkladatel povinen také zpracovat zprávu o reorganizačním plánu, kterou předkládá po schválení soudem minimálně 15 dní před konáním schůze o přijetí reorganizačního plánu. Podrobnosti poměrně rozsáhlé zprávy stanovuje příslušný prováděcí předpis.¹⁴

V případě schválení reorganizačního plánu je tento plán účinný od nabytí právní moci rozhodnutí o jeho schválení. Mimo výše nastíněnou změnou pohledávek věřitelů se s tímto okamžikem taktéž vážou další účinky stanovené IZ, a to zejména

- a) dispoziční oprávnění s majetkovou podstatou jsou přenesena v plné míře zpět na dlužníka, případě na osobu určenou reorganizačním plánem,
- b) obnovuje se výkon valné hromady nebo členské schůze,
- c) mění se podstatné dokumenty¹⁵ z hlediska činnosti dlužníka, pokud tak stanoví reorganizační plán,
- d) zanikají pohledávky, které se v insolvenčním řízení neuspokojují

¹³ § 341 IZ

¹⁴ Vyhláška 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona

¹⁵ Za takové dokumenty lze považovat zejména zakladatelské dokumenty, stanovy nebo jiné dokumenty upravující vnitřní poměry dlužníka.

e) lze provést výkon rozhodnutí nebo exekuci k vymožení pohledávky stanovené reorganizačním plánem.

Schválený reorganizační plán lze pochopitelně v průběhu reorganizace taktéž měnit, a to za předpokladu, že proponovaná změna povede k lepší splnitelnosti účelu reorganizace. Ke změně je vyžadován souhlas všech skupin věřitelů, nicméně vzhledem k možnému přijetí změny IZ konstruuje fikci, kdy se mlčící věřitel považuje za věřitele souhlasícího.

Optimálním vyústěním reorganizace je pochopitelně její splnění, které vezme soud na vědomí rozhodnutím, proti kterému není přípustné odvolání. Méně šťastnými řešeními je pak zrušení rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu a rozhodnutí o přeměně reorganizace v konkurs, který spouští likvidační proces dlužníka.

4. ZÁVĚR

Tento příspěvek se snažil zejména o přiblížení procesů sanačních řešení dlužníka - podnikatele v souvislosti s přijetím nového insolvenční úpravy. Důraz byl kladen také na popis efektivity celého systému a reálných možností využití zákonné úpravy pro podnikatelské subjekty. Zejména faktická blokáce reorganizace pro drobnější podnikatele je pochopitelně nesmírná škoda, jak z hlediska ekonomických dopadů na jejich věřitele, kteří jsou nuceni se spokojit s mnohdy mizivým výtěžkem konkursu, tak z hlediska možného podnikatelského potenciálu dlužníka utopeného v konkursu. Podstatné je také zdůraznit, že reorganizace nese pro dlužníka taktéž značné daňové úlevy, které mohou být jedním ze spouštěcích mechanismů výdělečného podnikání. Proto bych byla určitě za možnost dvoukolejně regulace reorganizace stejně, jako je tomu u konkursu a jeho modifikaci v podobě nepatrného konkursu, a to zejména z hlediska naplnění zásady rychlosti řízení a co nejvyššího uspokojení věřitelů.

Literature:

- GARNER, B. a kol: Black's Law Dictionary, 9. vydání, St. Paul: Thompson Reuters, 2009, s. 1956, ISBN 978-0-314-19949-2
- KOZÁK, J., BUDÍN, P., DAMAN, A., et al. Insolvenční zákon a předpisy související: nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : komentář. Praha : ASPI, 2008. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1.

- KOZÁK, J., BUDÍN, P., PACHL, L. Insolvenční právo aneb osobní bankroty začínají. Brno: Rašínova vysoká škola, 2008. 298 s. ISBN 978-80-87001-10-3.
- RICHTER, T. Insolvenční právo. Praha : ASPI, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4.

Contact – email

kristyna.chalupecka@law.muni.cz